

EGY KÉZ, EGY ÉLET

Írta DÉKÁNY KÁLMÁN

Ez a nap valahogy másképp kezdődött, mint amit Endresz Bertalan, az öregedő falusi körorvos évtizedek óta megszokott. Az elfelejtett kéz miatt érezte ezt így. A levél miatt, amely több mint harminc esztendő t késett, de végül rátalált... Külsőleg ugyan minden a régi kerékvágásban haladt az ébredéssel ezen a reggelen is: borotválkozás, öltözködés, terített asztal, néhány lépés az üvegezett verandán, amely a szolgálati lakrészt összeköti belülről a rendelővel. Neki magának is olyan gépies ritmusú életrend, amely a tudatáig sem jut már el. Évtizedek óta így ismétlődik napsütésben, esőben, zimankóban. A világ mindig gondoskodott változatosságról körülötte, ha másként nem, hát az évszakok csereberéjével, az időjárás kisebb-nagyobb meglepetéseivel. Mígnem bevillan egy igazi meglepetés húsvétra, amelytől az egész ünnep új fényt kapott, s ez sugárzik át a folytatódó hétköznapba is, melengetve a gondolatait. A levelet egy volt hadifogoly bajtársa írta Zalából, s ha ekkora késéssel is, de tudatta vele, hogy az összeroncsolt kezéből újra ép kezet varázsolt neki, kenyérkereső szakmáját, a gépkocsivezetést nem kellett föladnia hazatérte után, amit ő „Endresz doktor külön vállalkozásának köszönhet, mert a fogolykórház döntése az amputáció volt”. Munka közben érte ott ez a baleset. Idehaza folyton érdeklődött utána jártában-keltében, és csak most, ilyen sokára akadt össze valakivel, aki nem a frontról, hanem az itthoni életből ismeri őt, tőle szerezte meg a címét. Lélekben azonban sokszor köszönetet mondott jótevőjének azóta is. „Megértem a nyugdíjat, de sosem feledkeztem meg róla, hogy Endresz doktornak része volt a boldogulásomban...” Ő viszont tökéletesen megfeledkezett erről a kézműtétről, jeltelenül kallódott el az emlékezetében. Így utólag sem sikerült fölidéznie a nevezetes esetet, csak az öröm dorombolt benne. Ilyesmire sem szokott ő máskor gondolni. Az ember teszi a dolgát, amire magát rendelte; legfeljebb néha búslakodva elmereng, hogy eljárt fölötte az idő. Tegnap még ifjú apa – ma nagypapa. Tegnap még újdonsült diplomás – ma a pálya öregje a hatvanhét évével; ebből ötöt elvett a háború meg a hadifogság, bár ő akkor is a pályát folytatta, a mesterségét gyakorolta. Közben egyszer sem fordult meg a fejében, hogy „élhetetlen” volna. Neki nem, és Biri szájából sem hallotta eddig. Hacsak nem csalta meg a füle...

Tegnap, locsolkodás napján, baráti társaság gyűlt össze otthonukban. Köztük egy váratlan vendég Pestről, Biri egykori osztálytársa és udvarlója. Nem tudta megállni, hogy el ne dicsekedjék előttük a különös levéllel.

– Hogy van ez, Berci? – kérdezte pesti vendégük. – Ha ennyire különlegesnek számít egy ilyen kézműtét, elvégre a csonkolástól mentetted meg, belőled meg csak úgy kiesik. Fogságbeli élménynek sem lehet mindennapi.

Válaszul széttárta a karját. Ezt ő sem érti, ellenben egy másik hasonló eset mélyen az emlékezetébe vésődött. Az egy német hadifogoly keze volt.

Az utolsó két esztendőben egy kiterjedt körzetű hadifogoly telep kórházában dolgozott. Nyolc, egymástól néhány kilométerre létesített tábor foglalt ez magában, húszezernél több hadifogoly lakójával. Mindenféle náció keveredett itt össze Európa háborút viselt országaiból, persze túlsúlyban németek. Hans kitanulta a préselő szakmát. Egyszer a gép elakadt, és miközben vizsgálgatva babrálta, hirtelen újra megindult, már nem volt ideje elrántani a kezét, azt ujjastól összeron-

csolta a gép. Endresz három óra hosszat bibelődött a törött csontocskák összeillesztésével, a szakadt inak varrogatásával. Az ellenőrző orosz kollegina hitetlenül csóválta a fejét. „Ez nem fog menni, doktor – mondta. – Csak kínlódik vele hiába, és még komplikációk is fölléphetnek. Megvan ennek a bevált radikális módja...” Erre a kézműtetre pontosan emlékszik, a párbeszédre is, aztán meg a gyógyulásra. Az ujjak ugyan nem egyenesedtek ki tökéletesen, de rendesen mozogtak, fogtak, szorítottak. Ez a Hans drezdai illetőségű volt, oda ment vissza, karácsonyoként levelet váltanak. Egyszer két hétig vendégeskedtek náluk Drezdában, amikor még magára hagyhatták az anyját. Évente eljártak nyaralni. Jó tíz esztendeje erről már le kellett mondaniuk.

Nyolc óra előtt öt perccel nyitott be az orvosi rendelőbe a veranda felől – így írta elő magának. Ezt az öt percet az eszközök ellenőrzésére, a kis gyógyszeres szekrény megszemlélésére szánta; az asztalára odakészítette a szívhallgatót, a vérnyomásmérőt, mint minden reggel, beidegzetten. Ezen a reggelen a rátalált üzenet, az életnek megmentett újabb kéz üdvözlétének benső kísérezengése mellett.

Endresznő sebtőben leszedte a reggelizőasztalt, elvitte anyősa szobájából a tálcát, és pontban nyolckor fehér köpenyben megjelent a várőszobában, amely ekkorára mindig megtelt. Az ő tiszte volt a betegek csoportosítása, vezette a kartonjaikat, kiállította a receptjeiket. A gimnáziumi latin tudását úgyszőlván egyedőli mőringként vitte a házasságába, akárcsak az ura a diplomáját; azt kopás nélkül mentette át a háború, az asszonyi és anyai egyedőllét hosszú évein, mert diákok korrepetálásával teremtette elő a megélhetést. Az ura hazatérte után, az asszisztensi képzettség megszerzésekor hivatalosan alkalmazták mellette. Elsajátított számos orvosi ismeretét is. Éjszakánként, ha megzőrgették a lakásablakukat, előbb ő ment oda kikérdezésre, hogy megállapítsa, mennyire sürgős a beavatkozás, esetleg mentőkért telefonáljon a városba, a közeli Marosvárra. A telek, a téli éjszakák viselik meg legjobban őket; Berci megszámlálhatatlanul sok ilyen éjszakát töltött el úgy, hogy a bakancsát sem vetette le, csak a havat verte le róla, és a fotelben szunyókálva várta a következő ablakzőrgetést. Szerencsére ritka jó alvó, este tizkor már elálmosodik, és azonnal elalszik, mihelyt leteszi a fejét. Mélyen, mélyen alszik, akár ágyút sőtőgethetnek a füle mellett, az sem zavarná. Mesélte, a fronton is így volt. Persze hogy nem hallja meg az ablakzőrgetést! Bezzeg ő! Biri rendszeresen éjfél után oltja el az olvasólámpáját, utána sincs mélymerőlés, egész éjszaka nincs, kínzóan éber, ha egy légy rőpdős álmatlanul a szobájában, azt is észleli. Így volt ez mindig, akkor is, amikor a gyerekek itt voltak velük a közös fészekben, és most sincs másképpen. Főlérez, ha csak fölkattintja is a villanyt anyősa a kuckójában, és ő ott terem, hogy mire van szüksége... Mindketten abba hagyhatták volna már a munkálkodást, de Berci kijelentette, hogy nem viszi rá a lélek, és amíg nem kell valakinek az állása, addig önszántából nem adja föl. Visszont neki, Birinek mellette a helye. Tegnap, amikor a vendőgek elmentek, éjjel megpróbálta elképzelni a teljes kötetlensőget, a kötelezettsőgek nélküli napokat, s noha sokszor vágyódik ilyenek után, csodálatosképpen megborzongott a körője táguló űr áramtalan csendjétől... A rendelési órák villanyossága, a panaszok, a remőny horgocskái, amelyek itt belőjük kapaszkodnak. Napról napra, egymás kezébe adva az ajtókilincset, jőnnek hozzájuk remőnyért. Százak, ezrek – talán az egész falu megfordult már itt. Úgy járnak ide testi enyhülésért, mint lelkiért a templomba. Bercit különősen szeretik, mindenes doktornak becőzik-hirelik, aki nem szaladgáltatja a betőgeket fölöslegesen a városi szakrendelőbe, mint Urbán

Artúr a szomszéd községben, maga végzi el a köznapi kis műtéseket... Ezerszer megbánta már ő az éjjel, hogy az a megbélyegző szó kicsúszott a száján négy szemközt, Dénes előtt. Mire volt jó? Kinek? Minek? Gondolatnak is képtelen, hogy ő másképp éljen, s mással, mint Bercivel. Mint „kisdoktornő”, ahogy elnevezték. Mint az anyósa ápolója. Mint két gyerekük után hat unoka nagymamája. Mint aki nek helyettest kell állítania maga helyett az anyósa felügyelésére, ha a gyerekeik családját, akik külön-külön másfél-két órai Trabant-járáásra laknak innen, meg akarják látogatni, hogy egy-egy órácskát tölthessenek a körükben. Mint aki idefogadja az unokákat, mikor a szülei elutaznak nyaralni, így hiányában a padlón hálanak, és ha éjjel megszorítják az ablakot, külön vigyázni kell, hogy rá ne lépjen valamelyikre... Lehetőségváltózat? Szembesíthetünk egy életvalóságot amaz előnyére? Egy nemlétezőre? Volt egy lehetőség, a diákszerелеm, hogy Déneshez kösse magát. Dénes térben távoli, ádáz haragja csak húsz év elteltével engedett föl; húsz évvel az érettségi után találkoztak újra először. Neki, Birinek egy lánya és egy fia, mindketten már gimnazisták, Dénes akkor vált el a második feleségétől, jelenleg már a harmadikon is túladdott. Később érvényesült a tehetsége, sokszorosan késve jutott révbe a pályáján, mint társadalomkutató. Tegnap pedig ő maga jelentette ki, így van jól, ahogy történt velük, tegye össze a kezét Biri, hogy Berci felesége lett... Ő igazában csak testvéri szeretetet érzett iránta diákkorukban, de ez a szakítás után sem szűnt meg benne, így gondolt rá mindig...

Dénes kijött utána a konyhába. Előzőleg odabent Berci elmesélte a vendégeiknek, hogy a révlaki orvosnő a halotti bizonyítványok kiállításáért pénzt fogad el; mikor helyettesítette őt, akkor derült ki. A pálházi orvos, Urbán kolléga városi öröklakást vett hozományul a lányának, nekik maguknak emeletes házat építtetett, a Balatonon nyaralót. Vannak, akik visszaélnék az orvoslásra szorulókkal, fejőstehénnek nézik a beteget. Nem, ő nem Berci ellen lázadt föl akkor, hanem az ilyenek ellen! Csak rosszul fogalmazott, rossz szó akadt a nyelvére. Felejtsd el, felejtsd el, Dénes!

Endreszné elkérte a recepteket, amelyeket megújításra, a gyógyszerkúra folytatása végett hoztak be. Aztán megszámolta az injekciókat: velük kezdődik a rendelés. Folytatódik a foghúzással. Pillanatnyilag ilyen jelentkező nem volt, de egy fiatal férfi fölmutatta az átvérzett zsebkendővel bebugyolált ujját.

– Bevágta a szekerce, kezécsókolom – mondta.

Endreszné kibontotta a hévenyészett pólyát. Csúnya mély seb éktelenkedett a bal középső ujj felső percén, behasadt körömmel. Ezt el kell távolítani.

– Ugye nem tetszik a városba küldeni? – nézett kérlelőn a pici asszonyra. – Mert én úgy gondoltam...

Endreszné közbevetve megnyugtatta, hogy a doktor úr itt helyben elintézi mindent. A férje tájékoztatását követően bevonult az elkülönített irodafülkébe, amelynek az előtér felől is volt ajtaja. Itt újította meg a recepteket, és itt tartózkodott a vizsgálat ideje alatt is. Ezt a férje vezette be így: a beteggel csak négy szemközt, senki harmadik ne legyen jelen. Ez oldja föl a panaszos gátlásait.

Endresz higgadtan dolgozott, egy-két barátságos szót váltott minden betegével. Közben azonban különös dolog történt: kívülről megszólalt a hangja, mintha egy magnószalagot kapcsolak volna be, megidézve a tegnapi beszélgetés egyik részletét, hadifogságának kedvenc élményét:

– Negyvenhét második felében már sokan hazatérhettek választópolgárnak. A táborokban szünet nélkül folyt az átnevelés, tudtuk, mi zajlik az országban. A háború utáni első demokratikus választás mérlegét, a polgári pártok győzelmét a

magyar nép politikai iskolázatlanságával magyarázták nekünk az előadók, a szavazati arányok megváltoztatásának szükségességére készítettek föl bennünket. Elég az hozzá, hogy ennek ellenére engem csak már a választások után, negyvennyolc nyarán indítottak útnak az utolsó szállítmányok egyikével. Kellott az orvos a tábori kórházakban, a sebészi gyakorlatban jártasnak meg különösen nagy keletje volt, én pedig szert tettem rá a frontszolgálatban. Kedveltek ott engem, ötven rubel fizetést kaptam, ami jó pénznek számított, húszért egy öltönyre való szövetet vásárolhattam, s megvarrattam a szabóműhelyünkben. Ezt csak azért említem, mert én ebben a vadonatúj öltönyömben érkeztem meg ide Kisszállásra Máramarosszigetről, a fogadóállomásunkról. Ott adtam oda az egyenruhámat Pápai Laci tüzérhadnagy barátomnak, mert az övé úgy elrongyolódott, hogy abban szegyen volt itthon mutatkoznia még egy fogságot viselt tisztnek is. Ő hozta meg a hírt Birinek, hogy egyelőre ne várjanak, de nyugtalanságra sincs ok. Ugyanis Máramarosszigeten ismét visszatartottak. Rögtön a vasútállomáson név szerint kerestek, kihalásztak a csoportomból és vittek a kórházba, olyan égető szükségük támadt a hiányzó létszám pótlására. Az egy nagy katonai kórház volt orosz, román és magyar orvosokkal; maga a város ismét román területi fennhatóság alatt. Amikor egy kis pihenéshez jutottam, kint sétálgattam pompás új civilruhámban. Egyszer három ember jött velem szemben, helybeli lábszárnadrágos románok; már elhagytak, amikor a hátam mögött valaki fölrikkant: Doktor! Domnule doktor! – Megfordulok, hát az egyikük rohan ám felém, elkapja, rázza a kezem, ragyog a képe. Magyarul szól, magyaráz, hogy ő az, akinek a száját megoperáltam a fogságban. Azonnal emlékeztem az esetére – erre is, azóta is. Látjátok, csak ennek a levélíró bajtársamnak a keze kallódott el bennem örökre. Ki érti ezt? A lényeg az, hogy az én máramarosszigeti emberemnek, aki akkor magyar honvéd volt, rákos daganat keletkezett az alsó ajkán, azt vágtam ki, és tanácsoltam a parancsnokságnak, hogy küldjék haza mielőbb, mert csak terhére lesz bajával a tábornak. Haza is szállították, másfél esztendővel előbb, mint engem, és civilben is fölismert az utcán. Eldicsekedett velem a cimboráinak. Be akart terelni a kocsmába, s mivel nemet mondtam, egy boltajtó előtt állított meg; ő bement, aztán egész öltre való holmival jött ki: befőtt, pálinka, máléliszt, savanyított uborka – mind nekem, a domnule doktornak, az ő jötevőjének ...

Éppen az érzéstelenítő folyadékot fecskendezte a sérült újra, hogy leszedje róla a körmöt, amikor fölfigyelt a mellében gyúlt forróságra. Főleg a szegycsont tájékon tüzelt nagyon. Egy pillanatra a paraván mögé vonult, kigombolkozott és az ingnyíláson belesett. Külső elszíneződés nem látszott rajta. Megtapogatta az összes szőrbozonttal benőtt bőrfelületet, aztán visszaült a helyére, kézbe vette a szikét.

– Most ne nézzen ide – mondta a gyöngyöző homlokú fiatalembernek. – Alig veszi majd észre.

Újabb betegek érkeztek. Endresznének egy perc megállása sem volt. Hol kint intézkedett, hol bent jegyezte kartonra a kórismét, amit a férje latinul diktált neki a kezelés befejeztével, hol pedig receptet írt. Egy megyei értekezleten megdicsérték az urát a tisztá, olvasható receptekért. Ő erre azt válaszolta, hogy a felesége érdeme. Megengedem – felelte a konferenciavezető; de annyiban akkor is a tisztért kolléga úré, amennyiben betanította a kedves feleséget ...

Közeledett a dél, Endresz ötven beteget látott már el, közben nem szűnt meg az az égető érzés. Viszont járulékos tünet sem keletkezett. Ez hát egyelőre figyelmeztető jelzés, meg kell vizsgáltatnia magát. Az EKG halaszthatatlan.

Egy perc türelmet kért a benyitó következő betegtől, aki gyorsan visszahúzó-
dott. Elmondta a feleségének, mit észlel.

Endreszné azonnal be akarta fejeztetni a rendelést. Vékony, madárcsontú testé-
ben végignyilallt az ijedelem. A tünet az infarktus előfutára, most még csírájában
elfojtható. Be a városba, a kórházba!

– Na, azért ne ess pánikba, kedves – paskolta meg csillapítóan az arcát Endresz,
mint némely rémült páciensének. A megnyugtató nem szakmai mimikri volt,
hanem valódi képesség, a természetében rejlő. Az első látásra bizalmat ébresztett
maga iránt. Jószerivel ennek a kiáramlását szimatolhatták meg a házőrző kutyák,
a legharapósabbak is azonnal elhallgattak és farkcsóválva fogadták, mikor belé-
pett az ilyen porták kapuján. Biri hathónapi udvarlás után igent mondott a nagy-
darab, szelíd tekintetű kezdő orvosnak. Húszéves volt akkor, két éve érettségizett;
második leánygyermeké szüleinek, akik számára meglepetésként jött a világra, az
első után tizenöt évre. Nem számítottak ők már akkor újabb gyermekáldásra. S
mintha csak ez a láztalan fogantatás tette volna, sosem hevítették perzselő szerel-
mi ábrándok. Csöndes, melengető biztonságról álmodozott, vidéki boldogságról. A
fiatal Endresz vérmérséklete és az életről vallott fölfogása sokban hasonlított az
övéhez. Istenfélő, s hivatásának a megszállottja. Nem azért választotta az orvosi
pályát, hogy vagyont szerezzen vele, jóllehet magát a diplomát sanyarú nélkülözé-
sek közepette szerezte meg, mint alacsony sorból származó fiú. Apja hadirokkant
vasúti váltókezelő volt, s tanulása, bizonyítványai révén jutott internátusi meg kol-
légiumi ellátáshoz. Büszke volt, hogy később ide vehette a szüleit, megszépíthette
az öregségüket. Biri mindig úgy érezte, hogy az Isten vezérelte hozzá ezt a férfit. A
hosszú, ötesztendei magányt türelemmel viselte érte, a hívők vallásos türelmével,
esti imáiban a Szűzanya oltalmát kérve, és meghallgatásra talált. A kis Anita járó-
ketrecében szalagra fűzve függesztette ki a fényképét, mert még tízhónapos volt,
amikor elbúcsúzott tőle az apja, és már csak hatévesen találkozott újra vele. Azt
akarta, hogy rögtön megismerje fénykép után, mihelyt betoppan.

Most nem fogott rajta a megnyugtató, hangjával alig tudta leplezni a gyomor-
remegést.

– Nem pánik, de azonnal indulj, Berci. Majd én elküldöm őket – intett fejével az
ajtó felé. – Meg kell érteniük.

– Hányan vannak még?

– Már csak hárman, de ilyenkor az is . . .

– Essünk túl rajta – szakította félbe Endresz. – Nincs ok az ijedelemre, kedves.
Nekem elhiheted.

Aztán elbocsátotta az utolsó beteget is. Előtte megbeszélték, hogy ezt ő maga
adminisztrálja a kartonon, Biri addig fölmelegíti az ebédjét, annyival hamarabb
indulhat Marosvárra. Már kezdte levenni a köpenyt, amikor újra kopogtattak.
Önkéntelenül megnyitotta az ajtót.

Jól ismerte a belépő hamvas arcú, fiatal nőt. Karácsonykor ott volt a lakodal-
mán, az asztalfőre ültették. Talán a legfőbb büszkesége a faluban ez a Kató. Vélet-
lenül ő segítette világra. A maradi felfogású anyja, Ritókné otthon akarta megszülni
a bábaasszony közreműködésével. A folyamat meg is indult, de egyszerre el-
akadt, és akkor érte szalajtottak. Tipikus komplikáció volt, császármetszéssel
megnyitható elzáródás. Ha az anya bent fekszik, pillanatokon belül szabaddá te-
szik. Ilyen állapotban sokat számít az idő. Mire a városból kijön a mentő és bevi-
szi, megfulladhat a magzat. Ezért döntött úgy, hogy maga végzi el a metszést. Ké-
sőbb az óvodában is ő volt a kicsi gondozó orvosa . . . Kérdő pillantása az újdön-

sült menyecskék tanakodó bizonyágkeresésének szólt, mert más panaszt nehéz lett volna föltételezni róla, szemre majd kicsattan az egészségtől.

– Nem én, doktor bácsi – válaszolta gyorsan, mintha elérte volna a pillantását. – Nekem semmi panaszom. Édesanyám hirtelen elszédült, és azóta is állandóan szédül, akár ül, akár áll, csak fekvé szűnik meg. Legyen szíves a doktor bácsi . . .

– Jól van, Katókám – vetette közbe Endresz. – Hamarosan ott leszek. Ha az Isten is úgy akarja – tette hozzá, ami szokatlanul hangzott a szájából, nem hagyta bizonytalanságban a házhoz hívókat. Most a tünet miatt kívánczozott ki belőle.

A felesége elől természetesen eltitkolta, mi a terve. Fél tányér levest evett, utána egy kevés főtt húst, néhány szem krumplit. Az az egyensúlyvesztés lehet toxikus eredetű, de nincs kizárva, hogy agyérgörcs.

Endresz kerülő útra kényszerült, mivel a felesége a kapuból nézett a Trabant után, így előbb ki kellett hajtania az országútra. Ezzel a vitát is elkerülte.

Az EKG-lelet normális grafikont mutatott. A panasz alapján azonban úgy rendelkezett a kórházi főorvos, hogy Endresz feküdjön ágyba otthon, néhány napig pihenjen, és kiadta az utasítást a helyettesítés megoldására. Kiszálláson korlátozott rendelési idő, csak délután; ezt Urbán doktor teljesíti Pálházáról.

Endresz szót fogadott az orvosi javallatnak, mintha egyszerű laikus volna. A vizsgálatkéréssel megszűnt a saját felelőssége, ezt áthárította orvosára, ebből eredően erkölcsi kötelessége az engedelmesség. Visszaútban már nem mehetett volna beteget kezelni sem: bevált az egyszerű kis trükk, a susztercsel, ahogy sakknyelven mondják.

Lefekvés után másfél-két órával némi hőemelkedést észlelt. Megmérte: harminchét-négy. Becsukta a könyvet, letette az olvasó szemüvegét. Abban maradtak, ha bármi rosszabbodást tapasztal, azonnal telefonál a kórházba. Ez a harminchét-négy nem komoly láz. Vasból van a szervezete, náthán kívül más nyavalya nem vette elő, jól bírta a front megpróbáltatásait.

Künn tavasziasan derűs volt az idő, a magasban áttetsző fátyolfelhőkkel játszadozott a szél. A szobában világosság, minden szobában. Kényelmes lakás ez, tágas, férőhelyes; a szüleinek is jutott benne külön szoba. Amióta a gyerekek kirepültek innen, s csak a magatehetetlen anyja lakik velük – azóta szinte üres. Emeletes ház? Minek az? Lehet, hogy Urbán kolléga az emeletes házával véli igazolván sikerességét, társadalmi rangját. Lehet . . . Az is lehet, hogy ő valóban „élhetetlen” – attól függ, milyen nézőpontból szemléljük, mihez viszonyítjuk a boldogulást. Mind a két gyereket gondtalanul kitaníttatta, pedig egyikük sem juthatott be egyetemi kollégiumba a „szociális mutatók” miatt, s ha lakást nem tudott is venni nekik hozományul a családalapításhoz, támogatta őket, ahogy a jövedelméből futotta, támogatja ma is. Közös háztartásban viselte gondját a saját szüleinek, a Biriét pedig pénzzel segélyezték halálukig. Na igen, a vagyon. De ha az ember egyszer elmegy, örökre lehunyja a szemét, ugyan mennyivel marad belőle mélyebb nyom utána egy saját lakással, egy saját házzal? Hogy itt járt, végezte a dolgát, amire magát rendelte, s az emberek, akik bíztak benne, nem csalatkoztak – ő csak ilyen igazolást tud fölmutatni. Biri eddig soha nem zúgolódott a vagyontalanságuk miatt. Mit szégyellt akkor egyszerre a diákkori udvarlója előtt? Annak sincs saját háza, még csak egy Erdért vikendháza sincsen . . .

A hőemelkedés áramlatában elnyújtózkodva merengett Endresz Bertalan az életén. A felesége már néhány perce hallgatagon nézte az ajtóból, ahonnan nem láthatta tisztán a szemét.

Endresz most arra fordította fejét a párnán.

– Te itt vagy, kedves? – szólalt meg. – Észre sem vettem.
 – Vigyáztam, hogy föl ne ébresszelek.
 – Nem aludtam.
 – Hogy érzed magad?
 – Egy kis hőemelkedés, az imént mértem, de az égés enyhült. Úgy látszik, csak ennyi kellett hozzá. Az ágy. Holnap sem kelek még föl. Jött valaki rendelésre?
 – Jött – felelte az asszony. – Pedig kiírtam, és ahogy megbeszéltük, ügyeletet tartottam. Ketten csak recept megújításért jöttek, azt elintéztem. Egy férfi fogat akart húzatni, dőlt belőle a pálinka. Megmondtam, hogy bussozzon be a fogászatra, mert aki téged helyettesít, az nem húz fogat.
 – Urbánnak sebészi gyakorlata sincs – mondta Endresz. – Nem volt frontorvos. A könyv lecsúszott a paplanról, az asszony lehajolt érte.
 Endresz így szólt:
 – Elugranál Ritókékhoz, kedves?
 – Persze, de miért?
 – Ritók mamának Acidum nicotinicum tablettát adtam be, azonnal megszűnt az egyensúlyzavara. Kíváncsi vagyok, hogy azóta ...
 – Ritók mama? – Endreszné föl vonta keskeny, ívelt szemöldökét, amely még mindig őrizte lánykori fekete színét. – Tudtommal ő ma nem volt betegünk.
 – Katóka az utcán csípett el.
 – Milyen utcán?
 – Milyen utcán! Fontos az, kedves? Megállította a kocsit – füllentett tovább Endresz. – Kivédhetetlen volt. Időben az már semmit sem jelentett.
 Az asszony morcosan villantotta rá a szemét.
 – És ha neked pont annyi hiányzott volna a ...
 – De nem hiányzott, kedves – vágott közbe Endresz. – Már mondtam, miattam nem kell aggódnod, jó kezekben vagyok.
 Az asszony megfenyegette az ujjával.
 – Na megállj, te csibész, ezért még kapsz – mondta, és indult kifelé.
 – Vigyél neki egy doboz Kavintont – szól utána Endresz. – Naponta háromszor egy, és ha most tünetmentes, csak holnap kezdje. Aztán majd vezesd rá a kartonjára.
 Endreszné sietősen lépkedett szilvakék tavaszi kabátjában az öles törzsű nyárfákkal szegélyezett széles utcán. Ezek a fák már akkor is ilyen vastagok voltak, amikor ide költöztek. Sudarak, ruganyosak. Nagy szélben suhogva hajladozik magasba törő, gyertyaláng alakú ágkoronájuk. Szép is meg félelmetes is olyankor a suhogásuk; de az ember nyugodt lehet, mert sosem roppannak meg, és a magasságokat juttatják az eszébe. A léleknövesztő magasságokat ... Jóság, felebaráti szolgálat, isteni gondviselés. Ott vigyáztak az ő emberére, amíg távol volt. Ez most is így lesz. Biztosan vigyáznak rá ott fenn. Ó, Istenem! – szakadt föl benne a bűnbánó sóhajlás. Már akkor; Dénes előtt vissza kellett volna vonnia azt az ostoba jelzőt! Ott rögtön a konyhában. „Én is a vagyon nélküli gazdagság híve vagyok.” Ezt Dénes mondta utóbb a társaság előtt Bercinek, és mintha közben egy kicsinylő pillantással sújtotta volna őt!
 Most neki szólalt meg az a hangszalag, követve végig a nyárfás úton. Az ura élvezi a beszélgetést, olyan jól érzi magát társaságban, mint vízben a hal, nem cserélné föl semminő tévéműsorral. Golf-áram – szokta mondogatni, az összetartozás Golf-árama a jó beszélgetés. Vezetni tudja a társalgást, és sohasem marad adós a háborús élményeivel. Ő, Biri sokszor hallotta már ugyanazokat a történeteket, és még-

sem unta meg. Úgy van ezzel, mint egyik-másik jó könyvvel, amit újra és újra elolvashatunk, meg nem kopik az érdekessége, eleven lelki üzenete.

A konyhának két bejárata van, egyik a hall felől, amely egyben a lakás társalgója – a közvetlen találást szolgálva. Ennek ajtaját tárva hagyta Endreszné a folytonos ki-bejárkálás miatt, feltöltendő a szendvicses, a pogácsás, a süteményes tálat, ahogy a tartalmuk apadt. Egyszer évődve fölszólította diákkori udvarlóját, hogy vegye át a házigazda tisztét: fogyóban a bor az asztalon, odakint azonban bőséges a palackozott készlet. Ekkor folyt ott köztük egy kis magánbeszélgetés, amikor pedig visszatelepedtek a helyükre, Endresz gyorsan témát váltott. Hangosan elmélkedő összegezés, életfilozófia volt ez.

– Tudjátok, én megszoktam, hogy nincs semmim. Persze ahhoz mindenem megvan, hogy anyagi gondok ne öröljenek, jól érzem magam, jól érezhessék magukat az enyéim. Másra nekem nincs szükségem. Korá ifjúságomtól, tízéves koromtól internátusban és kollégiumban nevelkedtem. Testi ruházatomon kívül semmi sem volt az én tulajdonom, még a tankönyvek sem. De nem is kellett mással törődnöm, mint a tanulással; ellátásomról az intézet gondoskodott. Rögtön utána, folytatólagosan a kórház: bentlakás, munkaruha, mosás, takarítás, koszt – csak le kellett ülnöm az asztalhoz. Végeztem, végezhettem a dolgom. Helyettesítés, ügyeleti szolgálat átvállalás, rendkívüli asszisztencia, nekem az sosem jelentett terhet. Sőt, kamatozott a későbbiekben. Engem itt mindenek doktornak titulálnak, és megbecsülnek. Igazán nem panaszkodhatom. A családom népes volt mindig, amit kerestem, el is fogyott. Ma sincs ez másképp. Hat unoka, az már valami. Hát nem? Elég az hozzá, barátaim: ami vagyonom nincs, az nekem nem is hiányzik, a fő dolgokra pedig úgyis jut. Már rég nem motorbiciklin száguldozom, hanem Trabanton...

Ekkor lobbant meg Dénes szeme, s az asztal fölött a kezét nyújtotta az urának:

– Tedd rá, pajtás! Én is a vagyon nélküli gazdagság híve vagyok. Jézus Krisztusnál bölcsőbb filozófust még nem szült a világ...

S egy vágás felé, Birinek a pillantásával. Akkor szúrta belé a fölismerés, a lelki-furdalás, mit mondott ő odakint az emberéről: „Tudod, ő olyan élehetetlen”.

Nyárfák. Édes-kedves, sudár nyárfák... Úgy ment mellettük hosszan, tekintete a ruganyos csúcsaikon pásztázott a magasban, az ég derűs kékségén átremegő koronájuk hegyén. Meggyónja, de előbb Bercinek...

Endresz elbóbiskolt a felesége távozása után, csak a kopogtatásra riadt föl. Ez kellemetlen érzés volt, heves szívdobogással. Hamarjában föl sem fogta, miért fekszik ágyban. Talán csak álmodta azt a kopogtatást?

Mire ezt végiggondolta, megisméltódott.

– Ki az? – szolt ki.

Egy panaszos férfihang dűnnyögött:

– Tessék szíves lenni beengedni, doktor úr.

– Jöjjön, nyitva az ajtó.

Földagadt képpel lépett be a jövevény.

– Kegyetlenül fáj, doktor úr – mentegetődzött. – Nem akartam lábatlankodni. Izé... a kisdoktornő hiába adott csillapítót, nem használ. A helyettesítő doktor úr meg, ugye...

– A feleségem útbaigazította magát, hova menjen – mordult rá Endresz. – Értsek meg, nem jókedvemben döltem ágynak. Sajnálom. Reggelig kibírja azt a fájdalmat.

Köszönt? Nem köszönt? Erre nem emlékezett, amikor a távozó után becsukódott az ajtó. Nyaktőben megrángott egy ideg, az inköteg körül kopácsolva, keményen vert az ér. Maga elé emelte a jobbát, szétfeszítette meg összemarkolta a tenyerét. Rendesen működött a keze, volt benne erő, akár megszoríthatná vele a fogót. Mit gondol most róla az az ember? De ha megpróbálja és közben lesz rosszul, arra a beteg is ráfizethet!... Hang, legföljebb a hangért neheztelhet rá... A Kárpátokban történt, már visszavonulóban: kijelölték az új arcvonalat, ő az egészségügyi osztagával kötözőállomásnak alkalmas helyet keresgélt a terepen. Egy védettnek látszó völgymélyedésben talált egy kalyibát. Kezdték berendezkedni, amikor megjelent a tűzészázados, és kizavarta őket: ott lesz a parancsnoki támaszpont. Száz-százötven méterre távolodtak el onnan, s ágyüdüre j reszkettette meg a levegőt; a lövedék becsapódott, telibe találta a kalyibát, benne a századossal. Akkor abban a gorombán elkergetett orvoszászlósban ellenőrizhetetlen káröröm villant, ördögi elégtétel, amit aztán kétségbeesetten próbált maga előtt letagadni, s végül a lelkeszi sátorban, térdepelve vallott magára... Igen, a hang, a hangnem.

Gyorsan bedugta a hőmérőt. A szoba sötétedett, föl kattintotta az olvasólámpát, nehogy újra elbóbiskoljon. Erről a kalyibáról soha senkinek nem beszélt. Ezenkívül mindent elmondott már a háborúról, a fogságról, ahogy ő élte át. Ismételten elmondta. És mondja még ezután is, amíg csak él. Nem lehet arról nem beszélni. Egy egész férfinemzedék fiatalsága delelőjén járta a halálos megpróbáltatások iskoláját s rajzolódott át a lelke, akinek sikerült megmáradnia. Átrajzolódott, fölfedezésekkel gyarapodott önmagáról és a világról; gyümölcsözteti szívósságát, teherbírását, találékonyságát – azokat az erényeket, tulajdonságokat, képességeket és okulásokat, amelyek a megpróbálásból sarjadtak ki benne. Tegyük valamit a másikért, amikor tenni tudunk, hogy magunkat se érezzük elhagyatva.

Izzadni kezdett a hónalja. Kivette a hőmérőt: harmincnyolc-öt. Ez már láz. Enyhe hányinger-hullámok. Ha az, amire gyanakszik, a fájdalom sem várat magára sokáig, az áramlásszerű, sajtásból összesűrűsödő súlyköteg vándorlása baloldali kiindulással...

Endreszné hajszoltan nyitott be. Szilvakék tavaszi kabátja kigombolva, haja zilált, mint akit kergettek.

– Bocsánatot szeretnék kérni tőled – szólalt meg elszántan, és az ágyhoz lépett.
– Nem tudom, mi történt velem, már annyit törtem rajta a fejem tegnap óta. Ugyanis én ott kint a konyhában...

– Tudom, tudom kedves – akasztotta meg Endresz a gyónását. – Tudom, nem komoly.

Hirtelen megszorult benne a hang, összekocant a foga. A paplanon heverő bal karját tapogatta, amely megtelt fájdalommal. Ez már nem alkalmas se foghúzásra, se más orvoslásra.

– Tudod? Behallatszott? Istenem, Istenem – tördelte a kezét az asszony. – Én édes uram, miért nem szóltál? Meg kellett volna szidnod, kikérned, hogy egy ilyen ostoba liba... Szentisten, rosszul vagy? – kapott hirtelen ő is az ura karjához.

Endresz állá remegett.

– Kérlek, telefonálj – mondta beharapva az ajkát. – Én most már nem tudok kocsit vezetni. – Semmi, nem történt semmi – szólt a készülékhez rohanó felesége után. – Nyugodtan ellefejltheted te is. Egyszer mindenkivel előfordul ilyesmi, kedves. Velem a Kárpátokban.